

Modül (öneri) No	176
Öğrenme Alanı (Temel konu)	Adalet
Modül (Alt konu)	Kişisel ve Toplumsal Hayatımızda Adalet
Amaçlar	• Adalet-i mahza (tam ve saf adalet) ile adalet-i izafiye (görelî adalet) arasındaki temel farkları kavrar. • Bir masumun hakkının, toplumun selameti için bile olsa feda edilemeyeceğini ve hak kavramında küçüğe-büyüğe bakılmayacağını anlar. • Bir mümin/insan üzerindeki birçok iyi sıfatın, hoşumuza gitmeyen tek bir kötü sıfat yüzünden yok sayılamayacağını ve buna binaen kin beslenemeyeceğini fark eder.
Süre	40 dakika
Seviye	Seviye-2
Yöntem ve Teknik-Etkinlik	• Listeleme Yöntemi: Öğrencilerin adalet türlerine dair özelliklerini aşama aşama belirleyerek sınıflandırmasıdır. • Örnek Olay / Analoji Analizi: "Dokuz masum, bir canı" içeren gemi ve hane örneği üzerinden adaletin kişisel hayattaki yansımaları sorgulamadır.
Materyal ve Teknoloji	Kâğıt- kalem
İşleniş/Öğrenme-öğretme süreci	• Giriş: Derse, "Bir masumu öldüren bütün insanları öldürmüş gibidir" ayetinin işari manasıyla başlanır. Adaletin İlahî nazarında bir ferdin rızası olmadan umurun selameti için feda edilmesine izin vermediği vurgulanır. • Etkinlik-1: Listeleme: Katılımcılara kağıtlar dağıtılır. Metinden hareketle şu iki kavramı listelemeleri istenir: Adalet-i Mahza: Bir ferdin hakkı feda edilemez. Küçük-büyük ayrımı yoktur. Tam ve saf adalettir. Adalet-i İzafiye: Toplum için ferdi feda edebilir. "Ehven-i şer" prensibiyle hareket eder. Ancak adalet-i mahza uygulanabiliyorsa buna başvurmak zulümdür. • Etkinlik-2: Gemi ve Hane Analojisi: Metindeki meşhur örnek anlatılır: İçinde 9 masum ve 1 canının bulunduğu bir gemiyi batırmak nasıl büyük bir zulümse; bir müminin vücudundaki 20 iyi sıfatı (iman, komşuluk vb.) tek bir

	kötü sıfatı yüzünden yok sayıp ona düşmanlık beslemek de öyle bir zulümdür.
Ölçme ve Değerlendirme	• Kritik Soru: "Toplum içindeki bazı suçlar yüzünden bütün toplumu kötölemeli miyiz?" • Değerlendirme Ölçütü: Öğrencilerin, "Bir tek masum, dokuz canı olsa bile o gemi batırılmaz" kuralından yola çıkarak, bireysel hataların topluma teşmil edilemeyeceğini ve adalet-i mahzanın bu tür bir toptancılığı reddettiğini açıklamaları beklenir.
İlişkili Metin	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ¹ Madem sırf lillâh için ve İslâmiyet'in menafii için içtihad edilmiş ve içtihaddan muharebe tevellüd etmiş; elbette hem katil, hem maktul, ikisi de ehl-i Cennettir. ikisi de ehl-i sevaptır diyebiliriz. Her ne kadar Hazret-i Ali'nin içtihadı musîb ve mukabilindekilerin hata ise de, yine azaba müstahak değiller. Çünkü içtihad eden, hakkı bulsa iki sevap var; bulmazsa, bir nevi ibadet olan içtihad sevabı olarak bir sevap alır, hatasından mazurdur. Bizde gayet meşhur ve sözü hüccet bir zat-ı muhakkik, Kürtçe demiş ki: رَبِّي شَرَّ صَحَابَانِ مَكَّةَ قَالَ وَقِيلَ لَوْ رَأَى جَنْتَبِيَّهَ قَاتِلٌ وَ هُمْ قَاتِلٌ² Yani "Sahabelerin muharebesinde kıyl ü kâl etme. Çünkü hem kâtil ve hem maktül, ikisi de ehl-i Cennettirler." Adalet-i mahza ile adalet-i izafiye'nin izahı şudur ki: مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا³, Ayetin mana-i işarîsiyle, bir masumun hakkı, bütün halk için dahi iptal edilmez. Bir ferd dahi, umumun selâmeti için feda edilmez. Cenab-ı Hakkın nazar-ı merhametinde, hak haktır; küçüğüne büyüğüne bakılmaz. Küçük, büyük için iptal edilmez. Bir cemaatin selâmeti için, bir ferdin, rızası bulunmadan, hayatı ve hakkı feda edilmez. Hamiyet namına, rızasıyla olsa, o başka meseledir. Adalet-i izafiye ise, küllün selâmeti için, cüz'ü feda eder; cemaat için, ferdin hakkını nazara almaz. "Ehven-i şer" diye,

¹ Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

² Nehcü'l Enâm, Molla Halil Siirdî, s. 18.

³ Kim bir cana kıymamış veya yeryüzünde fesat çıkarmamış birisini öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibidir." (Mâide Sûresi: 32.)

bir nevi adalet-i izafiye yapılmaya çalışır. Fakat adalet-i mahza kâbil-i tatbik ise, adalet-i izafiye gidilmez; gidilse, zulümdür.

İşte İmam-ı Ali Radiyallahü Anh, adalet-i mahzayı Şeyheyn zamanındaki gibi kâbil-i tatbiktir deyip, hilâfet-i İslâmiye o esas üzerine bina ediyordu. Mukabilleri ve muarızları ise, “Kâbil-i tatbik değil, çok müşkülâtı var” diye, adalet-i izafiye üzerine içtihad etmişler. Tarihin gösterdiği sair esbab ise, hakikî sebep değiller, bahanelerdir.

(Mektubat, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul-2025, s. 67-68)

Hakikat nazarında zulümdür.

Ey mü'mine kin ve adavet besleyen insafsız adam! Nasıl ki sen bir gemide veya bir hanede bulunsan, seninle beraber dokuz masum ile bir canı var. O gemiyi gark ve o haneyi ihrak etmeye çalışan bir adamın ne derece zulmettiğini bilirsin. Ve zalimliğini, semavata işittirecek derecede bağıracaksın. Hatta bir tek masum, dokuz canı olsa, yine o gemi hiçbir kanun-u adaletle batırılmaz.

Aynen öyle de, sen, bir hane-i Rabbaniye ve bir sefine-i İlâhiye olan bir mü'minin vücudunda iman ve İslâmiyet ve komşuluk gibi, dokuz değil, belki yirmi sıfat-ı masume varken, sana muzır olan ve hoşuna gitmeyen bir canı sıfatı yüzünden ona kin ve adavet bağlamakla o hane-i maneviye-i vücudun manen gark ve ihrakına, tahrip ve batmasına teşebbüs veya arzu etmen, onun gibi şenî ve gaddar bir zulümdür.

(Mektubat, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul-2025, s. 309-310)

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ⁴
وَأَنْخِرْ دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ⁵

⁴ Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Sen her şeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın (Bakara Suresi: 32.)

⁵ Duaları şu sözlerle sona erer: “Ezelden ebede kadar her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur” (Yunus Suresi: 10.)